

Světový den vody 2021 ve stínu pandemie covid-19

Pavel Punčochář

Světový den vody? Ach ano, vždyť každoročně od roku 1993 rozhodnutím OSN upozorňujeme celosvětově 22. března na význam vody pro existenci lidstva. Obvykle jsou prezentovány počty obyvatel na Zemi, kteří nemají přístup ani k pitné vodě, ani k uspokojivé sanitaci (nyní se uvádějí přibližně 2,2 miliardy), a také údaje o dopadech nedostatku vody na dostupnost potravin v ekonomicky méně vyspělých zemích. Od loňského března však neočekávaně navíc naskočil problém pandemie nemoci covid-19, způsobené šířením nového koronaviru.

Téma vody tak letos ustupuje do pozadí a žádná klasická a výrazná oslava Světového dne vody se zjevně neuskuteční, neboť šíření nemoci se nedaří omezit ani po roce a situace se prakticky ve všech státech spíše zhoršuje. Není proto divu, že pandemie zastíňuje vnímání vody jako nezbytné podmínky života, ačkoliv při jejím nedostatku by se průběh šíření covidu ještě zhoršil. Onemocnění a karantény zaměstnanců se nevyhnuly samozřejmě ani vodohospodářům, což vedlo a vede k výrazným úpravám řízení a managementů vodohospodářských subjektů „malé“ i „velké“ vody. V této souvislosti bylo zajímavé, že při zabezpečení ochranných pomůcek pro pracovníky v první linii se jaksi pozapomnělo na vodohospodáře. Díky iniciativě SOVAK ČR a ministra zemědělství se však vodohospodářské subjekty dostaly mezi primárně ohrožené a nezbytné instituce pro zajištění chodu života obyvatel a národního hospodářství. O činnostech v omezujících podmínkách nouzových stavů vyhlášených v České republice podal SOVAK ČR velmi aktuální svědectví na webkonferenci v listopadu loňského roku a na letošní tiskové konferenci 1. února. Zde je na místě vyslovit uznání, a hlavně poděkování všem pracovníkům ve vodohospodářských provozech, jejichž zásluhou si spoluobčané ani neuvědomili, že by dodávky kvalitní pitné vody a efektivní čištění odpadních vod mohly být ohroženy nebo omezeny. Omezení mají ovšem neblahý vliv na ekonomiku vodohospodářských subjektů, neboť dochází k výraznému poklesu odběrů, a tedy k poklesu až stovek milionů korun příjmů nezbytných k provozu a udržování vodohospodářské infrastruktury, která zajišťuje, aby pitná voda jako obvykle tekla 24 hodin denně po 365 dnů v roce. Navíc byli provozovatelé nuceni k výdajům na pořízení ochranných pomůcek pro zaměstnance, kteří pracují v první linii ohrožených pracovníků. Veřejnost by si měla uvědomit zásadu, že „bez vody to nepůjde“, neboť kvalita života obyvatel a chod hospodářství závisejí na trvalém zásobování kvalitní vodou z veřejných vodovodů. Proto bychom se měli u příležitosti Světového dne vody 22. března podělit s co nejširší veřejností o skutečnost, že dostatek vody nezáleží jenom na dostatku atmosférických srážek, ale zejména na průběžné práci vodohospodářů.

Letošní Organizací spojených národů vyhlášené heslo Mezinárodního dne vody „Valuing Water“, tedy vyjádření „hodnoty“ vody, se obrací na obyvatele na celém světě moderním stylem interaktivní elektronické komunikace, obdobné stylu sdílení názorů na sociálních sítích. Proto je součástí upoutávky na Světový den vody výzva k interaktivní elektronické komunikaci odkazem „#Water2me“... pro sdílení názorů a postojů každého obyvatele, kterému stav vodních zdrojů a dostupnost dostatku vody nejsou lhostejné. Nahrazení „to“ (někdy také číslovky „two“) číslicí 2 už zjevně natolik zdomácnělo, že těmto výrazům porozumí snad každý. (Jaký je záměr, vyplývá z boxu na str. 8.)

Informace je v plném znění umístěna také na internetových stránkách SOVAK ČR www.sovak.cz/cs/clanek/kazdy-hlas-kazdy-nazor-se-pocita. Samozřejmě lze očekávat největší diskusi z regionů a lokalit, kde je voda zásadním problémem, týkající se kvality života obyvatel, anebo reakcí na důsledky hydrologických extrémů. V Evropě zazní pravděpodobně apel na posílení vody v krajině a na nutnost vracet vodním biotopům jejich původní tvář s cílem obnovovat biodiverzitu poznamenanou negativně antropogenními vlivy, což – paradoxně – neznamená zabezpečit udržitelné a dostatečné vodní zdroje.

Pandemie a loňské dostatečné srážky zastínily poněkud starosti se zajištěním vodních zdrojů, avšak následky změny klimatu s negativním dopadem především na vodohospodářskou bi-

ON WATER
22 MARCH
WORLD
WATER
DAY
2021 Valuing water

www.worldwaterday.org

Co pro Tebe znamená voda?

Voda znamená pro různé lidi různé věci. V našem osobním životě může voda znamenat spojení s přírodou, náboženstvím a komunitou. Připojte se ke konverzaci #WorldWaterDay.

Valuing Water Hodnota vody

Hodnota vody a co pro mě voda znamená – výzva OSN k lidem, aby se zapojili do rozsáhlé diskuse na sociálních sítích k tomu, co voda znamená pro lidi, o její skutečné hodnotě a jak můžeme lépe chránit tento zdroj života.

- Řekni nám, co pro Tebe voda znamená – připoj se k diskusi, chceme to od Tebe vědět.
- Sdílej své názory a hlediska na sociální síti.
- Zveřejni svůj názor na vodu.

#Water2me

- Tvůj hlas pomůže kampani Světového dne vody 2021 a bude Tvým vyjádřením významu a hodnoty vody.

lanci bychom my, vodohospodáři, neměli vypouštět z prioritních cílů vodního hospodářství. Problémy do budoucna nezmizely a na jejich řešení je nutné včas pracovat, neboť návrat do zažité a předvídatelné hydrologické situace nelze, bohužel, očekávat.

Budoucnost vodních zdrojů podle existujících scénářů není optimistická. Je třeba brát v úvahu očekávané nepříznivé důsledky vývoje klimatu na ohrožení stávajících zdrojů vody, zejména po letech 2040–2050. Proto není na místě jakési chvilkové uspokojení z průběhu srážek v roce 2020 a snad očekávání návratu „starých dobrých časů“ pravidelných srážek, které zabezpečí, že stávající vodní zdroje vytvořené předchozími generacemi budou stačit, zejména po poklesu odběrů na polovinu v uplynulých 30 letech. Tady je nutné upozornit, že cíle Evropy ve snížení emisí se nijak neomezují (do roku 2050 dosažení uhlíkové neutrality), což vytváří enormní tlaky na změnu politiky v energetice, průmyslu – vlastně ve všem. O tom, zda klima následně bude reagovat adekvátním návratem do situace v období před průmyslovou revolucí, se však nikdo neodvážá spekulovat, natož empiricky vývoj zvratu emisí dokumentovat. Přesto opatření k dosažení vytyčeného cíle průběžně probíhají.

Paralelou by tedy mělo být, aby také přípravy adaptačních opatření k zajištění dostatku vodních zdrojů ve strategiích vodohospodářských subjektů „malé“ i „velké“ vody nejenom pokračovaly, ale spíše se zintenzivnily. Informace o efektivních postupech je třeba průběžně šířit mezi obyvateli a omezit nepodložené argumentace proti technickým opatřením k zabezpečení vody pro budoucí generace s odkazem, že zlepšení stavu přírody je sice žádoucí, ale nezabezpečí dostatek vody, spíše ji spotřebuje.

Realizace opatření na omezení následků sucha pokračují a Ministerstvo zemědělství je v roce 2020 podpořilo finančním objemem 14,9 mld. Kč, jak dokládají údaje v Poziční zprávě o plnění opatření v Konceptu na ochranu před následky sucha pro území České republiky, kterou sestavuje Mezirezortní komise VODA-SUCHO. Je to o miliardu více než v roce 2019. Ke zvládnutí očekávaného častějšího výskytu sucha a nedostatku vody přispěje rovněž legislativa. Jednak novelizovaný vodní zákon (účinný od 1. února 2021) a rovněž návrh ústavního zákona o ochraně pitné vody a jejích zdrojů, který je v rozhodující gesci Ministerstva zemědělství a čeká na projednání v Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky.

Připomenutí Světového dne vody 2021 by tedy mělo proběhnout s elánem a výstupy do veřejnoprávních médií

a sdělovacích prostředků i přes skutečnost, že nedojde k tradiční konferenci a setkáním s personální účastí. Zatím se odkládá taková příležitost snad na 2. pololetí roku, ale není vyloučena ani forma videokonference, neboť videokonferenční jednání se stala běžnou součástí našeho života, zejména odborné veřejnosti. Nejlépe to dokresluje únorové sdělení IWA – International Water Association (IWA Newsletter – 5 February 2021), kde se pod tituly Digital Water: The role of Instrumentation in Digital Transformation uvádí, jakým skokem se v současném období začala využívat digitalizace ve vodním hospodářství (více viz: www.surveymonkey.co.uk/r/KTLN9HC?ct=t%28EMAIL_IWA+Newsletter+Jan+2021%29).

Obtížnější situace je pravděpodobně s přípravou 9. světového fóra o vodě v Dakaru, kdy byl původní letošní březnový termín posunut o celý jeden rok – a s ohledem na pandemii zdaleka není jisté, že se uskuteční.

Potěšitelná je naopak informace, že Ministerstvo zemědělství vypíše opět dětskou soutěž orientovanou s obdobným záměrem jako OSN, tedy vyvolat diskusi a sdílení pocitů, jak vnímají děti a mládež hodnotu vody, jak si jí cení a váží.

Není na škodu připomenout, jak vnímání „hodnoty vody“ může posuzovat veřejnost, protože diskuse se obvykle točí kolem „ceny vody“, ačkoliv z podstaty klasického vyjádření „voda je život“ vyplývá, že její hodnota je penězi prakticky nevyčíslitelná. Proto také náš vodní zákon pracuje se zásadou, že voda je nikoho – až do okamžiku povoleného odebrání a následných plateb za službu s dodáním odběratelům, tedy všem, kteří vodu využívají nebo spotřebovávají. To, co se ošidně a nemístně vydává za „cenu vody“, je tedy výhradně pokrytí nákladů souvisejících s jejím zajištěním ve vodních zdrojích a následným procesem úpravy i transportu k uživatelům. K tomu samozřejmě náleží také zpětné vrácení do přírody, tedy dokončení koloběhu umělého oběhu vody v čistírnách odpadních vod.

Pokud se diskutují modely cenové politiky, jde tedy zásadně o ceny vodohospodářských služeb, nezbytných k pokrytí nákladů za zajištění zdrojů vody a za procesy po jejím odebrání. V analýzách OECD je zjevné, že i nejnižší průměrná cena vodného a stočného v hodnotených státech (např. v Mexiku) se při vztažení k úrovni nejnižších příjmových skupin dostala na přední místa vysokých cen. Lze tedy očekávat, že diskuse navozená komunikací k letošnému Světovému dnu vody „#Water2me“ bude velmi odlišná v různých částech světa a v zemích s velmi rozdílnou ekonomickou úrovní

a dostupností vodních zdrojů. Nasvědčuje tomu již uvedený počet obyvatel, kteří v celosvětovém měřítku nemají přístup ke kvalitní vodě a zcela postrádají infrastrukturu sanitace.

Nicméně i v ekonomicky vyspělých státech EU se posuzuje sociálně únosná „cena vody“, tedy úroveň nákladů na vodohospodářské služby vztažené k úrovni nejnižších příjmových skupin. Náklady by neměly překračovat 2 % průměrného ročního příjmu rodiny, což je nepsaná dohoda, kterou se většina zemí snaží dodržovat. Je zřejmé, že s růstem kvality života obyvatel (tedy s růstem jejich příjmů) se podíl 2 % zvyšuje, a tedy je umožněna také zvýšená cena za vodohospodářské služby i při zachování uvedené hranice (např. k zajištění části vodného a stočného na nezbytnou obnovu infrastruktury). Pokud jde o situaci v České republice, pak průměrné „ceny vody“ v průměrných příjmech obyvatel v jednotlivých krajích uvedenou hranici nikde nepřekročily. V posledních letech příjmy obyvatel vzrostly, avšak následky pandemie jejich příznivé účinky opět zmrazují...

Vstup do nového roku je sice zastíněn pandemií, avšak určitý optimismus ve vodním hospodářství přináší příznivá situace srážek od druhé poloviny roku 2020 i vývoj sněhové pokrývky. Naplnily se nejenom přehradní nádrže, ale zejména se doplňují podzemní vody, jejichž nedostatek byl noční můrou v řadě obcí a provozovatelů veřejných vodovodů závislých na individuálních zdrojích z mělké podzemní vody. To samozřejmě nelze považovat za dlouhodobé, nebo dokonce trvalé řešení – prostě naše omezené vodní zdroje jsou citlivé na změny klimatu a je potřeba, v rámci předběžné opatrnosti, přijímat příslušná opatření k za-

jištění jejich dostatku v dostatečném předstihu.

Závěrem bych rád uvedl, že veřejnost by měla být vděčná všem vodohospodářům, kteří v podmínkách nouzových stavů a za výpadku řady zaměstnanců následkem onemocnění covid-19 nebo nařízenou karanténou, zvládli a dále zvládají tyto situace tak, že si toho veřejnost ani nepovšimla.

Chci za pracovníky ústředního úřadu státní správy vodního hospodářství poděkovat vodohospodářům u příležitosti Světového dne vody za jejich práci, díky níž nám všem zajistili základní komfort života – kvalitní vodohospodářské služby – i v tak nepříznivé době pandemie covid-19.

RNDr. Pavel Punčochář, CSc.

*Sekce vodního hospodářství Ministerstva zemědělství,
Katedra vodního hospodářství FAPPZ ČZU Praha*